

УДК 342.98

ПИТАННЯ ГАЛУЗЕВОЇ НАЛЕЖНОСТІ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ СУДДІВ

Жуков Сергій Вікторович,
кандидат юридичних наук,
докторант
(Міжрегіональна Академія управління
персоналом, м. Київ, Україна)

Стаття містить аналіз питань щодо регулювання правових відносин, пов'язаних із забезпеченням доброчесності суддів. З'ясовано, що із набуттям нашою державою незалежності відбувається пошук таких концепцій та парадигм праворозуміння, що відповідали би стандартам правової демократичної держави. Простежено розвиток підходів до сутності предмета адміністративного права у радянській правовій науці та науці адміністративного права України. Акцентовано на відмінностях між радянським та сучасним підходами.

Визначено, що особливістю сучасного розуміння предмета адміністративного права є належність до його предмета відносин, пов'язаних із функціонуванням публічної адміністрації. Доведено, що одним із критеріїв, за яким певні види правовідносин пропонується включати до предмета вивчення адміністративного права, є публічний інтерес. Під публічним інтересом розуміється коло питань, у вирішенні яких зацікавлена значна кількість суб'єктів права: громадянське суспільство, органи державної влади та місцевого самоврядування, держава загалом.

Автор обґрунтовує, що недоброчесність суддів має щонайменше три негативних наслідки. По-перше, спричинюється шкода охоронюваному ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод праву на справедливий суд. По-друге, знижується авторитет органів держави, що в умовах економічної та політичної криз та збройного конфлікту може приводити до поширення у суспільстві протестних настроїв, збільшення мотивації до еміграції тощо. По-третє, недоброчесність судді не може прийматися як окремий юридичний факт; це наслідок неефективного функціонування багатьох державних інститутів: системи відбору суддівських кадрів, підвищення кваліфікації суддів тощо.

Зроблено висновок, що правовідносини у сфері забезпечення доброчесності суддів є за своєю сутністю адміністративно-правовими.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративно-правові відносини, доброчесність суддів, предмет адміністративного права, публічна адміністрація.

QUESTIONS OF THE INDUSTRY AFFILIATION OF LEGAL RELATIONS IN THE FIELD OF ENSURING THE INTEGRITY OF JUDGES

Zhukov Sergiy Viktorovich,
candidate of law, doctoral student
(Interregional Academy Personnel
Management, Kuiv, Ukraine)

The article contains an analysis of the issues of regulation of legal relations related to ensuring the integrity of judges. The author found that in Ukraine there is a search for concepts and paradigms of legal thinking. The article traces the development of approaches to

the essence of the subject of administrative law in the Soviet legal science and in the science of administrative law of Ukraine. The author focuses on the differences between the Soviet and modern approaches.

Evidence is provided that a feature of the modern understanding of the subject of administrative law is the assignment to its subject of relations related to the functioning of the public administration. The author justifies that one of the criteria by which certain types of legal relations are proposed to be included in the subject of study of administrative law is public interest. Public interest is a range of issues in which a significant number of legal entities are interested: civil society, state and local government bodies, and the state as a whole.

The author argues that the dishonesty of judges has at least three negative consequences. Firstly, the right to a fair trial is violated. Secondly, the authority of state bodies is reduced, which in conditions of economic and political crises and armed conflict can lead to the spread of protest sentiments in society, an increase in the motivation for emigration, and the like. Thirdly, the dishonesty of a judge cannot be taken as a separate legal fact; This is a consequence of the inefficient functioning of many state institutions: the system of selection of the judicial personnel, professional development of judges.

It is concluded that the relationship in the field of ensuring the integrity of judges is essentially administrative and legal.

Key words: administrative law, administrative-legal relations, integrity of judges, subject of administrative law, public administration.

Невід'ємною умовою ефективного регулювання суспільних відносин є з'ясування їх сутності та галузевої належності, що дає змогу створити міцне теоретико-методологічне та правове підґрунтя розвитку системи публічного управління, забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Особливої важливості нині набуває проблема визначення галузевої належності відносин, пов'язаних із забезпеченням доброчесності суддів. Однак, на жаль, у правовій науці ця проблематика досліджена неповною мірою. Адміністративно-правові аспекти функціонування судової системи загалом та окремих її елементів було розглянуто у роботах В.М. Бевзенка, А.Л. Борка, Р.З. Голубутовського, О.В. Гончаренка, Р.В. Ігоніна, О.В. Красноборова, Г.Я. Наконечної, С.Ю. Обрусної та інших авторів. Проте проблематика адміністративно-правового забезпечення доброчесності суддів, на жаль, досліджена мало і потребує здійснення окремих наукових розвідок. Вказане зумовлює необхідність з'ясування особливостей співвідношення галузей права, покликаних регулювати вказані правовідносини.

Мета статті полягала у визначенні галузевої належності правовідносин, пов'язаних із забезпеченням доброчесності суддів.

Варто сказати, що питання розподілу права на галузі останнім часом активно привертає увагу науковців і практиків, що викликано як ускладненням та появою нових суспільних відносин, врегульованих правом, так і реформуванням системи освіти і науки, наслідком чого, зокрема, стало нещодавнє запровадження спеціальності 081 – Право. Цей процес лише розпочато, проте ми вважаємо, що він триватиме стільки ж, скільки існує право. Найбільш наочно зміни у розумінні сутності галузей права та їх розподілу можна проілюструвати на прикладі появи і визнання нових галузей права, зокрема, інформаційного, митного, податкового, банківського, спортивного, військового, медичного тощо. Деякі з них, зокрема інформаційне право, здобули визнання 10–15 років тому, а деякі інші галузі, наприклад, військове право, ще перебувають на шляху становлення [1]. Проте ми переконані, що розвиток системи права України закономірно буде супроводжуватися появою нових галузей та трансформацією наявних.

Варто зауважити, що нині трансформація побудови галузей права найбільше простежується на прикладі адміністративного права. З радянських часів адміністративне право розуміли як систему юридичних норм, що регулюють суспільні відносини у сфері державного управління з метою здійснення завдань комуністичного будівництва. У цей період державне управління відкидає принцип поділу влади, а його основними ознаками є: вертикальність (ієрархічність, субординація) системи виконавчо-розпорядчих органів; адміністративна правотворчість (правозастосування та правовстановлення); реалізація юридично-владних повноважень в адміністративному порядку; включення в систему державного управління всіх ланок управлінського апарату (а не тільки виконавчо-розпорядчих органів). Специфікою радянського періоду є те, що доктрина залишала осторонь розгляд прав і свобод людини і громадянина, при цьому ставила в залежність приватний інтерес від публічного [2, с. 9; 3, с. 145].

Із набуттям нашою державою незалежності відбувається пошук таких концепцій та парадигм праворозуміння, що відповідали би стандартам правової демократичної держави. Предмет адміністративного права починає розглядатися більш широко. Так, у 2004 р. В.Б. Авер'янов писав: «Отже, до предмета адміністративного права входять групи однорідних суспільних відносин, що формуються: а) у процесі державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям; б) у процесі діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб щодо забезпечення реалізації та захисту в адміністративному порядку прав і свобод громадян, надання їм, а також юридичним особам різноманітних адміністративних (управлінських) послуг; в) у процесі внутрішньої організації та діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій, а також у зв'язку з проходженням державної служби або служби в органах місцевого самоврядування; г) у зв'язку з реалізацією юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права; ґ) у процесі застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповідальність, щодо фізичних і юридичних осіб» [4, с. 34]. Наведений перелік суспільних відносин, що перебувають у сфері регулювання адміністративним правом, на думку В.Б. Авер'янова, свідчив про те, що значна частина права є справді управлінською. Водночас, як він писав, практика переконує, що управлінські відносини не домінують у змісті предмета адміністративного права. Адже не можна вважати державно-управлінською (якщо виходити зі справжнього наукового розуміння поняття «державне управління» як владно-організуючого впливу на суспільні відносини і процеси з метою їх спрямування і впорядкування) багатоманітну діяльність органів виконавчої влади щодо: розгляду і вирішення індивідуальних адміністративних справ за зверненнями приватних (фізичних і юридичних) осіб; надання різноманітних адміністративних (управлінських) послуг у вигляді дозвільно-ліцензійних, реєстраційних та інших подібних дій; прийняття зобов'язуючих рішень щодо приватних осіб у процесі вирішення різних публічних господарських справ (наприклад, будівництво шляхів, енергетичних мереж, відведення земель для будь-яких загальнодержавних потреб тощо); захисту порушених прав і свобод громадян (адміністративний розгляд скарг і судочинство в адміністративних судах); застосування до осіб заходів адміністративного примусу [4, с. 35].

Через десятиліття розуміння цих відносин знову змінюється, і вони деякими науковцями розглядаються як такі, що включають ті правовідносини, які традиційно належали до господарського, трудового та інших галузей приватного права. Так, на

думку Р. Мельника, предмет сучасного адміністративного права утворюється за допомогою: відносин, що виникають під час безпосередньої реалізації влади українським народом; відносин, які виникають між приватною особою та суб'єктом публічного адміністрування у разі, коли останній діє щодо приватної особи через використання одного чи сукупності адміністративно-правових інструментів; відносин, що виникають між суб'єктом публічного адміністрування й іншим суб'єктом публічної влади, з яким перший із них не перебуває у відносинах підпорядкування; відносин, які виникають у межах внутрішньої організаційної діяльності органу публічної влади; відносин, що виникають між суб'єктом публічного адміністрування та «особливо підпорядкованими особами»; відносин, пов'язаних з управлінням об'єктами публічної власності (публічним майном); відносин, пов'язаних із матеріальною відповідальністю суб'єкта публічного адміністрування за шкоду, завдану приватній особі рішенням (дією); регулювання фактичних дій; регулювання юридичного статусу суб'єктів адміністративно-правових відносин [5, с. 36].

Одним із критеріїв, за яким певні види правовідносин запропоновано включати до предмета вивчення адміністративного права, є публічний інтерес. Саме публічний інтерес розглядається нині як ознака, за якою можна відмежовувати правовідносин, які належать до різних галузей права. Під публічним інтересом, з тими чи іншими варіаціями, розуміється коло питань, у вирішенні яких зацікавлена значна кількість суб'єктів права: громадянське суспільство, органи державної влади та місцевого самоврядування, держава загалом.

Розглянемо тепер відносини, пов'язані із забезпеченням доброчесності суддів із позиції наявності чи відсутності в них публічного інтересу. Безумовно, визначення відповідності працівника певним етичним стандартам регулюється і нормами приватних галузей права. Так, наприклад, робота касира, з яким, відповідно до ч. 1 ст. 41 Кодексу законів про працю України, трудовий договір з ініціативи власника або уповноваженого ним органу може бути розірваний у разі здійснення таким касиром винних дій, якщо ці дії дають підстави для втрати довір'я до нього з боку власника або уповноваженого ним органу. Однак, якщо розглянути шкоду, яка може бути спричинена неправомірними непрофесійними або неетичними діями касира, то можна побачити, що вона має майновий характер та стосується переважно вузького кола власників та бенефіціарів, у разі спричинення шкоди яким інтереси широких верств громадськості переважно не порушуються. Трохи іншою є ситуація, коли відомою стає інформація щодо недоброчесності судді. Вона має щонайменше три негативних наслідки. По-перше, спричинюється шкода охоронюваному ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод праву на справедливий суд. По-друге, знижується авторитет органів держави, що в умовах економічної та політичної криз та збройного конфлікту може приводити до поширення у суспільстві протестних настроїв, збільшення мотивації до еміграції тощо. По-третє, недоброчесність судді не може прийматися як окремий юридичний факт, це наслідок неефективного функціонування багатьох державних інститутів: системи відбору суддівських кадрів, підвищення кваліфікації суддів тощо.

Отже, в доброчесності суддів зацікавлені:

- людина та громадянин, інтереси яких періодично потребують захисту у судовому порядку і, відповідно, прийняття законних та справедливих рішень судом.
- громадянське суспільство, розвиток якого тісно пов'язаний з існуванням міцного правового підґрунтя, механізмів реалізації прав на участь у державному управлінні, яке буде порушено у разі, якщо цей механізм має певні вади;
- підприємства, установи та організації всіх форм власності, майнові та немайнові інтереси яких захищаються шляхом здійснення судочинства;

– органи публічної влади, реалізація визначеної законом компетенції яких періодично передбачає необхідність судового захисту.

Отже, відносини, пов'язані із забезпеченням доброчесності суддів, мають в своїй основі публічний інтерес і, відповідно, належать до предмета регулювання публічного права.

Але можна висунути припущення, що діяльність судді визначається межами тієї чи іншої галузі процесуального права. І, якщо, наприклад, суддя господарського суду здійснює свою діяльність на підставі матеріальних та процесуальних норм господарського права та процесу, то саме в цих галузях необхідно здійснювати відповідь на питання щодо його доброчесності.

Як аргумент проти такої позиції хотілося б навести викладене нижче. По-перше, звернемося до правових засад судочинства. Завданням цивільного судочинства, відповідно до ч. 1 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України, є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ із метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Завданням господарського судочинства, згідно з ч. 1 ст. 2 Господарського процесуального кодексу України, є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, належних до юрисдикції господарського суду з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. Чи означає це, що нехтування суддею своїми обов'язками може сприйматися у межах господарського чи цивільного процесу як таке, що не завдає шкоди публічним інтересам? Вочевидь, ні. Крім того, відносини, пов'язані з відбором, підготовкою та організацією діяльності суддів, утворюють окремий міжгалузевий інститут. І тут доцільно звернутися до сучасного розуміння предмета адміністративного права як публічної галузі права, яке включає «не лише відносини управлінського характеру, а й певну сукупність відносин, що мають місце, зокрема, в інформуванні населення, погодженні з суб'єктами підприємницької діяльності меж земельної ділянки, укладенні адміністративних договорів, використанні приватноправових форм вирішення завдань публічного характеру тощо. Варто погодитися з думкою, що норми адміністративного права мають регламентувати не стільки управлінські відносини, скільки відносини, що виникають у сфері функціонування публічної адміністрації. За такого підходу завдання правового регулювання Особливого адміністративного права мають полягати у тому, щоб із максимальною чіткістю і повнотою визначити абсолютно всі аспекти спілкування суб'єктів публічної адміністрації з приватними особами, роз'яснити, розтлумачити ті категорії, які чітко не визначені або не конкретизовані. У цьому немає жодних обмежень, пов'язаних із необхідністю дотримання природної нерівності статусів суб'єкта та об'єкта управління, а є тільки задача виявити всі «точки зіткнення» приватних осіб та носіїв публічних повноважень і вирішити питання, що виникають у зв'язку з цим [6].

На підставі викладеного вище можна зробити такі висновки. По-перше, особливістю сучасного розуміння предмета адміністративного права є належність до його предмета відносин, пов'язаних із функціонуванням публічної адміністрації. По-друге, сутність таких відносин завжди буде пов'язана з наявністю публічного інтересу. Отже, з огляду на ці підстави процес забезпечення доброчесності суддів включає як суб'єкта Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, яка є державним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України і має всі ознаки органу публічної адміністрації. Крім того, у відносинах, які виникають у цій сфері, спостерігається наявність публічного інтересу з боку громадянина, громадянського суспільства і держави в забезпеченні доброчесності суддів. Таким чином, правовідносини у сфері забезпечення доброчесності суддів є за своєю сутністю адміністративно-правовими.

Список використаних джерел:

1. Гуцин О.О., Шопіна І.М. Актуальні проблеми сучасного стану розвитку воєнного (військового) права як науки і навчальної дисципліни. Форум права. 2017. № 2. С. 144–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_2_24 (дата звернення 10.12.2018).
2. Советское административное право: Учеб. пособ. / Под ред. А.П. Коренева. Москва: Юрид. лит., 1986. 310 с.
3. Дмитриева Е.И. Трансформация понятия «административное право». Академическая публицистика. 2-17. № 10. С. 144–149.
4. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
5. Мельник Р. Предмет адміністративного права. Право України. 2018. № 3. С. 34–38.
6. Мельник Р.С. Новели сучасної концепції українського адміністративного права. LEX PORTUS. 2017. №5. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8742/Melnyk%20RS%20LP2017-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 10.12.2018 р.).

УДК 347.121.2

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ В ТЕОРЕТИЧНОМУ І ПРАКТИЧНОМУ ВИМІРІ

Задорожня Н.О.,

кандидат філософських наук, доцент
кафедри історії та теорії національного
і міжнародного права (Херсонський
державний університет, м. Херсон, Україна)

Задорожня О.В.,

старший викладач кафедри історії та
теорії національного і міжнародного права
(Херсонський державний університет,
м. Херсон, Україна)

У статті проводиться аналіз визначень поняття «право на інформацію», здійснена загальна характеристика інформаційних прав людини та завдань забезпечення прав людини в інформаційній сфері.

Ключові слова: інформаційні права, право на інформацію, право на комунікацію.

RIGHT TO INFORMATION IN THEORETICAL AND PRACTICAL DIMENSION

Zadorozhnia N.O.,

Candidate of Philosophical Sciences,
Senior Lecturer at Department of History
and Theory of National and International
Law (Kherson State University,
Kherson, Ukraine)